

...Dvlt, yoxsa hakimiyyt dilemmas

Azrbaycanda son zamanlar ox maraql hadislr ba verir. lkd hkm srn rejimin ismi oxdan "slal" adlandrlr, amma bu mnada son ayda BMT (mhur selfi) v APA-dak mlum msllr diqqtkndir

Arannews_ Azrbaycanda son zamanlar ox maraql hadislr ba verir. lkd hkm srn rejimin ismi oxdan "slal" adlandrlr, amma bu mnada son ayda BMT (mhur selfi) v APA-dak mlum msllr diqqtkndir .2003-c ild parlamentd Baknn adnn dyiib Heydrabad edilmsi tklifi sslnnd oxuna glmli glirdi Dorudur, rsmi olaraq qbul etmdilr, amma sonra aeroportlarda ham GYD (slind HYD olmal idi, amma texniki rtldn mmkn deyilmi, sonra bir .dostumuz izah etdi biz) yazsn grd, yni ki, bu adsz t bilmdik. slind bir ox aeroportlarda sadc Heydar Aliyev d yazlr Daha sonra, 2006-c ild milli valyuta dyiliнд skinastlarn zrind 3-c prezidentin kli olmayanda, Trkmnistandan frqliyk dey sevinmidik - sonradan .anlald ki, ox nahaq yer. Hr ey aq v smimi olsa, daha yaxdr Bir il nc, 26 sentyabr referendumu zaman yazmdm ki, bugndn biz artq ox mslni rsmildirciyk, iimiz d asanlaacaq, nki uzun illr ox adam "konstitusiyamz yaxdr, amma riayt olunmur" kimi szlr deyirdi, amma indn bel o cr olmayacaq, sa olsun bizim hakimiyyt, btn mmkn burcutma .yollarn qapadaraq insanlar zaman-zaman smimiyet srklyir Uzun illr baqa bir deyimi d eitmiik, zmz d demiiik: "Dvlt baqa, hakimiyyt baqa". Bu haqda ham ox danb, indi d bel dnr ki, hakimiyyt tamamil baqa ?anlamdr, hakimiyyt ham gl bilr, hakimiytyr dyiil bilr, lakin dvlt bdidir v s. Deyilmi .Bunu deyrkn d, ideal kimi Avropada tkkl tapm hquqi dvltlri nzrd tuturduq, lakin indi bir qdr blg v blgnin tarixin nzr salaq Avropadak hazrk dvlt tiplrinin yaranmasnn iki sas sbbi Reformasiya v Byk Fransz inqilabdr. Yeni Dvrn bu iki byk dalas Avropada uzun srlrdn tkkl tapm v dindn legitimasiya alan khn monarxiyalar faktiki mhv edir. Bunlarn yerin vtnda milltiliyi legitimliyi sekidn mvcud olan yeni tip dvltlri yadar. Bu tip dvltlri tat-nation (millt-dvlt) kimi myynldirmk olar, bunlar Almaniya, Fransa, taliya, sve, Norve, Pola v s. kimi dvltlrdir. Buradak dvlt .mekanizmi vtnda milltiliyin sasn keiriln seki il idar olunur v bununla dvltin davaml tmin edilir rqdki dvlti tiplri haqda n demk olar bs? Fxr etdiyimiz ah smayln dvlti nec adlanrd? Yox, o, ninki bizd qbul edilmi kimi Azrbaycan, he ran da deyildi, o dvltin ismi mhz slaln adn dayrd: Devlti-Sfviyy. Ondan vvl v sonra da bu razid gln btn dvltlri bel adlanrd. Tutalm, ddadir v ya Rvvadilr dvlti, Atabyr dvlti, farlar, Devlti-Qacar v htta XX srd randak ah rejimi d srf slal rejimi idi. Bu da yalnz bizim blgd bel deyildi, btn rq dvltlri yalnz hanssa nsli saslanrd. Srf bir nslin hakimiyetdн getmsi adtn dvltin d dalmasna sbb olurdu v indiy kimi bzi istisnalarla rq lkli mhz bu model saslanb - Sudiyy rbistan, ordaniya (slind ismi Haimilr olmaldr) krall v s., formal olaraq respublika adlananlarn da oxu praktik olaraq bu .mahiyyetdir. Bu anlamda rqd dvlt v hakimiyet arasnnda brabrik iarsı qoyulmaldr rqd bir hakimi-mtlqin glmsi il yaranm istniln dvlt ox kskin kild dyiil bilr. Htta layikliyi zn balca dyr etmi Kamal Trkiysi d Atatrkn vfatndan v nnn gliindn sonra ninki siyastini, demk olar lkni radikal dyidi. N qdr paradoksal olsa da, bu fakt, yni nnnn II Dnya Mharibsi ncsind, 1938-ci ild Atatr .vzlnmsi Trkiyni mharibdn v faktiki dnya siyasi xritsindn silinmkdn xilas etdi gr XX srd Yaxn rqd yaranm istniln dvltin tarixin qsaca bax etsk, yen d eyni nticy gleyik. Gnrl vvl krd dvltinin kemi raq razisini imalnda yaranmas haqda referendum keirildi. slind krd dvltinin yaradimas labd prosesdir, son illr blgdki siyasi durum buna iar edirdi. Srhdllrinin xtel kilmsin ox bnyz raq v Suriya dvltlri tin ki, artq vvlki statusda qalsnlar. Qat avtoritarist hakimlr trfindn idar ediln bu dvltl, hmin nslin hakimiyeti .itirmsi v squtu il tarix shnsindn silin Hazrda imalnda Krdstan dvlti yaradlan raq, cmi 30 il nc sayca dnyann 4-c ordusuna malik idi. 1980-ci ild lknn diktatoru Sddam trfindn rana ediln v 8 il kn qanl mharib burada fxrl "Sddamn qdisiyyi" (636-c ild mslmanlarla Sasanilr arasnda, rblr trfindn rann ial il nticlnn mharib) adlanrd. Sonra Sddamn mri il Kveytin ial, nticsind 1991-ci il mharibsi, bunlarn mntiqi yekunu kimi ba vern 2003 mharibsi raqda milyonlarn lm il .nticlni. Btn bunlar bir diktatorun Itaqlnn tmin edilmsi n sfrbrliy alnm halinin verdiy qurbanlar idi .Diktator 2003-c ild devrildi, 2006-c ild edam edildi, indi bu is lk mvcudluu il vidalar Suriyada da eyni proses ba verdi. Yalnz 1941-c ild Fransadan ayrldn elan etmi lkd 60-lardan rb milli-sosialist partiyas BAAS hakimiyet gldi, bundan az sonra orada hakimi-mtlq olmu sdllrin (ilk nc Hafiz, sonra onun olu Br) qurduu rejim, znn kl il lkni d mhv apard. Rejimin uzun illr srail apard mhariblrd mhv edilmi insanlar da, hakimiyttini saxlamaq n apard vtnda mharibsin getmi milyonlarn da qurban bsmi - ayndnr ki, Suriyan da paralanan raqn aqibi gzlyir. Tssf ki, Suriya il Azrbaycan arasnnda bir ox parallellrin mvcudluu inkaredilmzdir, bu haqda iki il nc trfimizdn qeyd .edilmidi Azrbaycan dvltinin yaranmasna da mhz mharib sbb olmudu. I Dnya Mharibsinin nticsind 1917-ci ild Rusiyada mtlqiyet kr, bunun nticsi kimi lknn paralanmas ba verir. Bundan sonra imperiyan cnubunda bu razinin idarsi n yaranm Chubi Qafqaz Seymi Grcstann tkidi il dadlr, nticd daha iki yeni dvlt yaranr - Azrbaycan v Ermnistan. Grcstann Seymdn x Brest slhnn rtlri il bal idi. Bu rtlr gr mlub Rusiyann Qafqazdak cnubu Almaniyann mttfiqi Osmanlnn idarsin kemli idi, almanlar is buna hazr deyildilr. Bu sbbdn Grcstan Almaniyann thriki v dstyi il Qafqaz Seymindn .ayrlamaa qar verir, hrnd ki, ermni v mslman nmayndlri is buna qar idilr stniln halda o zamank mstqillik uzun srmr, 1920-ci illrd yeni yaranm hr lk yenidn Rusiyann trkibin qatlr. Nvbtı ans artq XX srin sonuna tsadif edir. 1991-ci ild sovetlrin dalmas nticsind bu Qarqaz lksi yenidn mstqilliklri elan edir. Bu lkrl arasnnda hmin mstqillik arzusuna n ox mqavimt

gstrn Azrbaycan rhbrliyi olur - o zamank lk bas Mtllibov bunu he bir formada qbul ed bilmirdi. Mtllibovdan sonra gln Eliby iqtidar is hakimiyyiti ya bilmzlikdn, ya bilrkd (hr iki variant ox pisdir), n yax halda sadc bacarqszlqdan z li il Heydr liyev trr. Belc mstqillik elan ediindn cmi iki il .sonra hakimiyyt KGB generalnn lind cmirlir O zamandan ken 24 illik bir tarix bu razid yeni bir slal dvltinin yaradimasnn bariz sbutudur. Slal dvlti atadan ousa, indi is yava-yava ondan yoldana kemi il mayit edilir. Ken ay BMT ali sessiyasndak ailvi foto da bunun nvbti dlili idi. Mxsusluu bir aily bh dourmayan, paytaxt da btn .aeroportlarda GYD (Heydar Aliyev) kimi yazlan lk, dorudan da, Dvlti-liyevlr adlansa, daha mntiqli olar Dvlti-liyevlr dnyada oxdan de-fakto olaraq qbul edilib. Ninki lk halisi trfindn, btn beynlxalq (slind lala) qurumlar - BMT, YUNESKO, ATT, APA v.s. .- hams reall ox gzl bilir v drk edirlr Son illr ba vernalr sadc bu qurumlarn mimikriyasn bir qdr tinldirib, nki bu Dvlti-liyevlr formal olaraq respublika adlanr v Avropann btn qurumlarna .daxildir. Bunlar ata liyevin zamannda ba vermid gr 1993-c ild hakimiyyti l alm ata liyev o zamandan Qrbin maliyy tranlarn almaq n lkni btn Avropa qurumlarna daxil edir v yerin yetirmeyci hdliklri gtrrds, oul liyevin zamannda bunun tam ks prosesi gedir - hakimiyyt Avropa qurumlarna mmkn btn rvtlri vermekl ata liyevin verdiy .hdliklrdn yan kemk istyir Hazrda is oul liyevin 3-c prezidentliyinin sonunda aydndr ki, Qrb bu rejiml mnasiblrd legitimlik problemi yaayr. Yni Qrb mmurlarn mimikriyas n .razi daim mhdudlamaqdadr lbtt bunun da x taplaqaq. Slal daxilnd sadc ahmatdak kimi yerdyim (rokirovka) ba verqli, ortaya yeni ad xmaldr - bunu da ox mvffqiyytl Birinci vitse-prezident xanm ed bilr. O zaman Qrbin mimikriyasn legitim saxlamaq n daha 10 ili olacaq. "Hakimiyyt yeni figur glib, ona hrkt azadl n .kart-blan verilmelidir" tipind Lakin slal hakimiyytinin yuxarda qeyd edildiyi kimi sasl bir mnfi chti var. Slalnin sonu atandan o dvltin d sonu atr - tarix bunu aksioma evirib. Aydndr ki, bizim zmznk saydmz lkd klassik rq despoiyias intiarn tapmaqdadr v bu slalnin hakimiyytdn getmsi sadc yeni qvvlrin iqtidara glmsi il .vzlnmyck. Bu anlamda Yaxn rqdk proseslr ox qorxulu tendensiyadan xbr verir v bizim bu halda istisna olacamz dnmk sadlhvlik olard